

Vad är orsaken till skolans förfall?

RECENSION

Resultaten för eleverna i Sveriges skolor har dalat i de mätningar som sedan år 1995 utförs av *Trends in International Mathematics Study and Science* (TIMMS) när det gäller matematik och naturkunskap och i de mätningar som OECD sedan år 2000 genomför vad gäller läs- och förståelse, matematik och naturkunskap i *Programme for International Student Assessment* (PISA). Den katastrofala nedgången i elevernas kunskaper som uppmättes år 2012 blev en väckarklocka för politiker. Vad hade gått fel? I boken *Kunskapssynen och pedagogiken – varför skolan slutade leverera och hur det kan åtgärdas*, skriven av fyra forskare (Magnus Henrekson, Inger Enkvist, Martin Ingvar och Ingrid Wällgren) utpekas postmodernismens genombrott i skolan som grundorsaken. Har de rätt? Först ges en resumé av bokens innehåll.

Magnus Henrekson är professor i nationalekonomi och vd för Institutet för Näringslivsforskning (IFN). I sitt inledande kapitel ger han med statistik och diagram från TIMMS och PISA en noggrann och detaljrik bild av hur resultaten i skolan försämrats, särskilt för lågpresterande elever. År 2015 kunde dock smärre förbättringar noteras.

Inger Wällgren är doktorand i idéhistoria. Hon redovisar vad postmodernismen är generellt och mer specifikt för skolans vidkommande. Denna kunskapssyn innebär att lärarnas auktoritet ifrågasätts mot bakgrund av postmodernismens syn på att all kunskap är subjektivt bestämd och att det inte finns möjligheter att uppnå objektiv kunskap. Eleverna bör ifrågasätta det som lärarna försöker lära ut och i stället söka kun-

skap på egen hand. Läraren bör inte vara en auktoritet som lär ut kunskap utan närmast en diskussionsledare.

Inger Enkvist är professor emeritus i spanska språket vid Lunds universitet. Hon har gått igenom Skolverkets senaste läroplan Lp2011, som inte har ändrats särskilt mycket sedan läroplan Lp94. Ämneskunskaper står inte i centrum för läroplanen. Det talas inte om att lärarna bör vara kompetenta auktoriteter som ska förmedla kunskap utan de ska bejaka elevernas subjektiva och ifrågasättande perspektiv. Eleverna bör själva söka kunskap. Sådana fraser har Ingrid Wällgren definierat som substansen i postmodernismen för skolan.

Martin Ingvar är professor i integrativ medicin vid Karolinska institutet i Stockholm och chef för Osher centrum för integrativ medicin (OCIM). Han hävdar i boken liksom i intervjuer (Letmark och Turesson 2017; Thurffjell 2017) att det är viktigt att barn får lära sig läsa i tidig ålder när hjärnan är som mest formbar. Det är då som läskodningen behöver automatiseras så att den sitter där. Hjärnan behöver senare ägna all kraft åt att inhämta de kunskaper som finns exempelvis i texter. Skolbarns hjärnor är inställda på att tillägna sig ny kunskap förmedlad av vuxna som tydliga vägledare i inlärningsprocessen. Varje ämnes kärnkunskaper bör läras in grundligt genom repetitioner. Om barnen inte lär sig detta tidigt är det risk för att de halkar efter under resten av livet. Läxor behövs för att nöta in kunskaper. Stök och bråk i klassrummen är förödande för inläringen. Lärare måste se till att ordning och reda råder. Det är först när elever behärskar grundkunskaperna som de kan ifrågasätta dem på ett meningsfullt sätt. Martin Ingvar är mycket kritisk mot postmodernismens idé om att eleverna själva ska söka kunskap. Denna idé förklarar enligt honom nedgången i elevernas kunskaper. Han vill komma bort från postmodernis-

Magnus Henrekson, Inger Enkvist, Martin Ingvar och Ingrid Wällgren: *Kunskapssynen och pedagogiken – varför skolan slutade leverera och hur det kan åtgärdas*, Dialogos, 2017, 255 sidor, ISBN 978-9-175-04331-9.

mens ”tvångströja” som förstärker den ojämlikhet som redan kan finnas i hemförhållanden. Martin Ingvar ser fördelar med forna tiders katederundervisning. Som den läkare han är anser han att beprövad erfarenhet bör få lika stor betydelse som vetenskap i skolan.

Tillsammans summerar författarna i två kapitel sin kritik mot postmodernismens intåg i skolans värld och föreslår att postmodernismen rensas ut från såväl lärarhögskolor som från Skolverkets läroplaner. Författarnas kunskapssyn om lärarens centrala roll som en kompetent auktoritet i skolan ställs på en rad konkreta punkter mot postmodernismens syn. Hugo Fiévet och Magnus Henrekson har studerat den litteratur som läses vid lärarhögskolorna i Stockholm, Karlstad och Umeå och saknar den moderna hjärnforskningens och kognitionsforskningens resultat som gäller vikten av att barnen får lära sig läsa i tidig ålder, mellan sex och tio år då barnens hjärna är som mest formbar, genom att under ledning nöta in förmågan att förstå texter. Martin Ingvar är mycket kritisk mot postmodernismens tes om att barn själva ska söka kunskap (Letmark och Turesson 2017).

Jag skulle kunna peka på några alternativa förklaringar till skolans förfall. Skolan har under det senaste halvsekle utsetts för åtskilliga experiment. Mycket av debatten har handlat om organisatoriska förändringar i enlighet med *New Public Management* (NPM), med dess förslag om decentralisering och marknadsstyrning för att öka effektivitet och minska kostnader. Som skolminister decentraliserade Göran Persson ansvaret för skolan till kommunerna. De var inte rustade för att ta över detta ansvar. Kvaliteten i skolan sjönk och målet om likvärdighet i skolan kunde inte heller upprätthållas (Lewin 2014).

Den borgerliga regeringen gav i början av 1990-talet vinstdrivna skolor tillstånd att etablera sig också i linje

med tankar om ökad marknadsstyrning. Vinst och konkurrens mellan skolor skulle öka kvaliteten på kunskaperna. Men vinstmålet ger ägarna ett motiv att reducera lärarstaben, vilket riskerar kvaliteten på skolarbetet (Vlachos 2012). Lågbetalda obehöriga lärare används för att reducera kostnader och öka vinsten. Höga betyg ger inträde till attraktiva högskoleutbildningar och används av skolorna för att dra till sig elever.

Vittnesmålen om sådana avarter är för många för att man ska kunna blunda för dem. Gymnasieelever i friskolor presterar sämre på de nationella proven än elever i kommunala skolor när externt rättade prov jämförs (Hinnerich och Vlachos 2017).

En bit in på 1990-talet avskaffades en hel del kvalitetsstödande regler för skolan. Kravet på att skolledare och lärare ska kunna ämnena togs bort. Det räckte med att bara kunna leda. Detta ytterligare påhitt av *New Public Management* har ställt till det även inom andra områden som polisväsendet och sjukvården. Kraven på lokaler, timplaner och klasstorlek, kontrollen av läromedlens kvalitet och innehåll avskaffades också. Lärarna garanterades inte tid för förberedelser av lektioner och efterarbete. Extern granskning av elevernas kunskaper fanns inte förrän år 2011. Lärarna lokalt har rättat de nationella prov som har utförts. Dessa har inte heller blivit normgivande för betygsättningen. Med sjunkande reallöner och status för lärare blir inte de vassaste knivarna i knivlådan lärare. Söktrycket till lärarhögskolorna har minskat liksom de sökandes betyg, till men för skolan.

Mot denna bakgrund bör frågan ställas: Hur kan författarna till boken singla ut just postmodernismen som huvudorsak till skolans förfall? Bör inte ovan nämnda förändringar ses som delförklaringar? Det är klart att de bör och det menar författarna också. Men de ser postmodernismens insteg i lärarutbild-

ningar och i Skolverkets läroplaner som huvudorsak till förfallet. De menar att det som händer i klassrummen mellan lärare och elever i kunskapsutbytet är allra viktigast för att nå en hög kvalitet på elevernas kunskaper.

Jämförelsealternativet till den postmodernistiskt dominerade lärarutbildningen är den som fanns förr i världen. Denna var en katederundervisning efter beprövad erfarenhet som Martin Ingvar talar väl om. Jag har som elev dock upplevt hur flera kompetenta lärare vid realskolan i Kristianstad gett en sådan undervisning som var rena sömnpillret. Däremot kunde gymnasieläraren i svenska väcka intresse för sitt ämne. Han hade humor, visade ett personligt intresse och fick god kontakt med oss. Lärare behöver inte bara kompetens i sina ämnen utan också goda personliga egenskaper för att lyckas i sitt värv.

Lärarutbildningen förr i världen var utformad på ett helt annat sätt än i dag. Under åren 1961–62 gick jag på Lärarhögskolan i Malmö för att få behörighet som läroverkslärare efter en filosofie magister i litteraturhistoria, nordiska språk och historia. Första terminen följde vi den katederundervisning som erfarna lärare höll. Vi prövade sedan på att ge undervisning inför handledare som påpekade våra brister. Ett nytt inslag var aktivitetspedagogiken. Eleverna delades in i grupper för att diskutera frågor som förberetts åt dem. Under andra terminen undervisade vi på egen hand. En handledare dök upp då och då och påpekade brister. Under den tredje terminen höll vi lektioner som betygsattes.

Med detta vill jag säga att lärarutbildningen förr i världen till stor del bestod av övningslektioner och inte så mycket av teoretiska studier. Sedan slutet av 1990-talet är lärarutbildningen främst inriktad på teoretiska studier. Den "akademisering" av lärarutbildningen som har skett har varit till det sämre. Fram till år 2011 var den dess-

utom gemensam för samtliga nivåer, från förskollärare till gymnasielärare. Detta var en galen ordning, eftersom förskollärare inte har så mycket gemensamt med gymnasielärare. År 2011 delades lärarutbildningen upp i fyra nivåer. Det var naturligtvis till det bättre men den bör nog delas upp ytterligare.

Hur gick det då till när den postmodernistiska kunskapssynen konkret drevs igenom? Den frågan tar författarna inte upp. Jag ska med ett konkret exempel visa hur detta kunde ske, nämligen hur undervisningen vid Solnas förskoleseminarium förändrades i samband med att seminariet överfördes till Lärarhögskolan i Stockholm. Vid utbildningen på förskoleseminariet lades stor vikt vid metodik och praktik enligt beprövad erfarenhet. Metodiklärarna var förskollärare med påbyggnad av olika universitetskurser. Syftet med överföringen till Lärarhögskolan var att utbildningen skulle "akademiseras". Vad hände? Merparten av förskoleseminariets undervisning i metodik och praktik lades ner och ersattes med teoretiska studier i postmodernistisk anda där huvudtesen var att barnen själva skulle "utforska världen". Lärarkandidaterna blev efter denna undervisning i stort sett ovetande om hur de ska hantera förskolebarn när de påbörjar sitt arbete. En liknande utveckling har skett i Lärarhögskolans utbildning för skolan.

Ett ytterligare argument för en "akademisering" av Förskoleseminariet i Solna var att såväl personal som lärarkandidater borde få en forskningsanknytning. Hur kunde det gå till? En mig närstående person som var anställd som metodiklärare vid Förskollärarseminariet i Solna blev efter överföringen doktorand vid Lärarhögskolan i Stockholm, men var fortfarande verksam i utbildningen av förskollärare. Hon hade översatt och till svenska förhållanden anpassat en amerikansk skala för bedömning av kvaliteten på olika faktorer

i förskolans miljö, som vård och omsorg, kreativa aktiviteter, språk och begrepps-inläring. Med denna skala kunde kvaliteten på förskolans miljö betygsättas.

Ambitionen var att följa upp detta arbete med ett experiment till grund för en doktorsavhandling. Kvaliteten på miljön i ett urval av förskolor betygsattes av en oberoende utvärderare enligt bedömningsskalan. Därefter delades förskolorna upp i två grupper. Den ena gruppen fick tillgång till bedömningsskalan för att med den som utgångspunkt försöka höja kvaliteten på sina förskolemiljöer. Sju månader senare betygsattes kvaliteten åter av den oberoende utvärderaren. Den andra gruppen som utgjorde kontrollgrupp fick inte tillgång till skalan. Även dessa förskolor betygsattes efter sju månader. Den grupp som hade fått ta del av betygsskalan hade lyckats genomföra statistiskt signifikanta förbättringar i förskolornas miljöer medan kontrollgruppens förskolor låg kvar på i stort sett samma nivå.

Hur togs detta utkast till en doktorsavhandling emot vid Lärarhögskolan i Stockholm? Vid ett föredrag inför alla lärarutbildare i förskolans pedagogik och metodik använde Lärarhögskolans postmodernistiska forskare sitt akademiska övertag och sågade detta. Argumentet var att det är omöjligt att definiera vad kvalitet i förskolan är och hur ska man då kunna mäta den? Bevare oss för denna slags "akademisering".

Författarna till boken vill att kunskapsmålet för skolan åter ska stå i fokus. Lärarna bör vara auktoriteter inom sina respektive ämnen och få en ledande roll

i kunskapsförmedlingen. De vill att postmodernismen ska utmönstras ur såväl lärarhögskolor som Skolverkets läroplaner. De vill också komplettera litteraturen på lärarhögskolorna med hjärnforskningens och kognitionsforskningens resultat. Till författarnas tes om postmodernismen som huvudorsak till skolans förfall bör som delförklaringar läggas påhitt från *New Public Management*.

Jag vill rekommendera boken till skolpolitiker, personal och lärarkandidater vid lärarhögskolorna i landet för läsning och begrundan. Må författarna vinna framgång med sin bok till gagn för skolans elever och landets välfärd.

Roland Andersson

Professor emeritus vid Enheten för Bygg- och fastighetsekonomi, Kungliga Tekniska högskolan (KTH), Stockholm.

REFERENSER

Hinnerich, B och J Vlachos (2017), "The Impact of Upper-Secondary Voucher School Attendance on Student Achievement: Swedish Evidence Using External and Internal Evaluations", under utgivning i *Labor Economics*.

Letmark, P och R Turesson (2017), "En lässande hjärna formas i tidig ålder", *Dagens Nyheter*, 22 september 2017.

Lewin, L (2014), "Kommunaliseringen av skolan är ett misslyckande", *DN Debatt*, 10 februari 2014.

Skolverkets läroplan Lp94, Skolverket, Stockholm.

Skolverkets läroplan Lp2011, Skolverket, Stockholm.

Thurfjell, K (2017), "Hjärnforskare kritisk till nya lärarideal - 'Sorgligt'", *Svenska Dagbladet*, 24 september 2017.

Vlachos, J (2012), "Är vinst och konkurrens en bra modell för skolan?", *Ekonomisk Debatt*, årg 40, nr 4, s 16-30.